
8015 Rampen en oorlogen

De vergeten groep.

De vergeten groep, zo worden vaak de Nederlanders omschreven, die gedurende de WO II in Indonesië door oorlogshandelingen gestorven zijn.

Tijdens de 4 mei herdenking wordt hier vaak aan voorbijgegaan.

Een geboren Tinallinger, die destijds op Java woonde en de bevrijding niet heeft meegemaakt hoort hier ook bij.

Via een familielid kreeg de HKB dit hier onderstaand verslag met toestemming om het te publiceren.

Het is geschreven door Garmt, een zoon van Marten de Vries, geboren Gruysweg 1 Tinallinge, getrouwd met Trijntje Luurtsema geboren te Baflo.

Om het geheel wat duidelijker / inzichtelijker te maken zijn er verklaringen en aanvullingen toegevoegd / tussengevoegd.

Op 22 februari 1929 trouwt Marten de Vries, geboren op 7 november 1905 te Tinallinge Gruysweg 1, in Baflo met Trijntje Luurtsema, geboren op 20 oktober 1906 te Baflo.

Marten de Vries en Trijntje Luurtsema zijn ongeveer 14 dagen na hun huwelijk, op 06-03-1929 met een schip van de Rotterdamse Lloyd, de Indrapoera, naar Nederlands Indië gegaan.



Indrapoera



station Bondowoso

Marten de Vries kreeg op Oost - Java in Bondowosso bij het Indische Gouvernement als onderwijzer een baan.

Hij had al eerder in Nederland contact gelegd met het christelijk onderwijs, zodat hij na drie maanden bij het Christelijk onderwijs, een Indisch - Chinese school in Batavia, kon komen werken. Deze school was gevestigd in het pand Parapattan 26.

Naderhand werd deze school gesplitst en kwam er een dependance aan de Tamarindelaan. Marten de Vries werd omstreeks juni 1937 hoofd van de school en betrok met zijn gezin het huis van de "bovenmeester" Parapattan 26.

Er werden in Batavia (heet nu Jakarta) 4 kinderen geboren;

Greta Eltina Johanna in 1930, Johanna (Hannie) in 1932, Garmt Elte in 1934 en Elte Sebe Aldert in 1936.

8015 Rampen en oorlogen

Waarschijnlijk heeft de familie zo rond herfst 1935 of voorjaar 1936 nog vanuit Indië Baflo/Tinallinge bezocht want Elte staat nog niet op deze foto.

De gezinsfoto is gemaakt door foto Steenmeyer. Deze was destijds gevestigd in Groningen.



Marten was ambitieus, was bezig om allerlei akten te halen. Zijn L.O. akte wiskunde en naderhand zijn M.O. akte boekhouden. Dat laatste heeft hij niet gehaald.

Vervolgens was hij actief op verschillende terreinen.

Bij de vereniging van het Christelijk onderwijs was hij penningmeester in het hoofdbestuur. Bij de Gereformeerde Kerken, naam van een Nederlandse Kerkgenootschap, was hij achtereenvolgens diaken en ouderling.

In januari 1942 valt het Japanse leger het eiland Tarakan voor de kust van Borneo, het huidige Kalimantan, binnen. De eerste gevechten op zee vinden al snel hierna plaats. Het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) capituleert op 9 maart 1942.

Er werden na de nederlaag tegen Japan ongeveer 100.000 Nederlandse burgers opgesloten in Jappenkampen.

De meeste mannen werden vrij snel in kampen opgesloten, de meeste vrouwen kwamen in Nederlandse wijken terecht, waar de huizen steeds voller werden en op het laatst zelfs helemaal volgepropt met mensen, tot slaappleatsen voor kinderen in keukenkastjes aan toe.

Jongens mochten tot hun tiende bij hun moeders wonen, daarna gingen ze naar de mannen kampen, of soms naar speciale jongenskampen.

8015 Rampen en oorlogen

Na enkele weken moest Trijntje Luurtsema met haar kinderen uit het centrum van Batavia weg. Een zus van Trijntje, Luida Luurtsema, die bij hen in huis woonde, ging eveneens mee. En zo kwam men aan de Tosariweg te wonen met nog een gezin, een moeder met vijf kinderen uit Tangerang.

Dit gezin droeg de achternaam Wieringa .(De kinderen heetten resp.: Tinie, Aldrik, Jan, Geertje en Ida).



Het joodse kamp Tangerang was voor de oorlog een jeugdgevangenis geweest en werd dat na de oorlog weer. Tweederde van de kampbevolking bestond uit joden en één derde uit niet-joden. De groepen waren gehuisvest in aparte gedeelten van het kamp, maar wel zo dat je elkaar kon tegenkomen. Men woonde met veel mensen in een piepklein kamertje. Maar je kon om de huizen heen lopen en er was een beetje buitenruimte om te spelen”

In Tangerang, dat nu een grote voorstad van Jakarta is, staat nog steeds de Tangerang gevangenis die opnieuw als jeugdgevangenis gebruikt wordt. Er zitten nu hele jonge Indonesische meisjes in die drugs gedeald hebben.

Omstreeks oktober 1942 kreeg men het bevel om naar het Kramatkamp te gaan. Raden Salehlaan, naast de opium fabriek. In het Kramatkamp werden de Nederlanders geleidelijk steeds meer van hun vrijheid beroofd.

De wijk Kramat bestaat nog steeds en is nu een gezellige, drukke verzameling straten met veel kleine toko's en vriendelijke Indonesiërs, die onmiddellijk een paar nog Nederlandssprekende ouderen te voorschijn toverden om je te woord te staan.

In 1943 moest men naar het Tjideng-Kamp verhuizen. Eerst vlak bij de poort (Laan Trivelli 91?) en naderhand eveneens aan de Laan Trivelli 112 vlak bij "de passer", waar achter langs de spoorweg liep. Op die plaats werden wel eens kleren tegen eten verruild, wat de Japanners furieus maakte en tot zeer zware straffen (mishandelingen) leidde. Van hier uit, het pand Laan Trivelli 112, ging het gezin tenslotte naar de Ampasietjes.(E 2) een hoekhuis met een slokkan (soort goot / sloot) ervoor. Hier verbleven zij tot na de Capitulatie van Japan.

Luurtsema, L.	88	19	Ned.	51	1	Tjideng
---------------	----	----	------	----	---	---------

Vries-Luurtsema, T. de (q)	149	18	Ned.	46	5	Tjideng
----------------------------	-----	----	------	----	---	---------

8015 Rampen en oorlogen

bamboe waren gemaakt. De wijk behoorde voor de oorlog zeker niet tot de betere wijken van Batavia.

Tijdens de laatste fase van de oorlog had het kamp als westgrens een spoordijk, en het Tjideng-bandjirkanaal als oostelijke en zuidelijke begrenzing. Ten noorden van het kamp lag een moerasgebied

In eerste instantie stond Tjideng onder burgergezag, en waren de omstandigheden dragelijk. Toen echter de militairen het gezag overnamen werden privileges (zoals het zelf mogen koken, en de mogelijkheid voor kerkdiensten) al snel ingetrokken. Bezittingen moesten worden afgestaan, en tweemaal daags moesten alle gevangenen aantreden op appel, en moest er gebogen worden in de richting van Japan. Er kwam een centrale voedselvoorziening en de kwaliteit en hoeveelheid voedsel nam snel af. Honger en ziekte sloegen toe en omdat er geen medicijnen beschikbaar werden gesteld steeg het aantal dodelijke slachtoffers.

Het gebied van Kamp Tjideng werd in de loop der tijd steeds kleiner gemaakt, wat de Japanners niet weerhield om er steeds meer gevangenen onder te brengen. Waren er in eerste instantie ca. 2000 gevangenen, aan het einde van de oorlog waren er ca. 10.500, waarbij het grondgebied was teruggebracht tot een kwart van het oorspronkelijke. Elk stukje ruimte werd gebruikt voor slaappleatsen, inclusief de keukens (er kon niet worden gekookt) en badkamers (leidingwater was niet beschikbaar). Om toch voldoende slaappleatsen te hebben waren slaappleatsen niet breder dan 30 centimeter.

Deze overbevolking had ernstige gevolgen voor de hygiëne. Wc's waren er niet genoeg en raakten door verstopping onbruikbaar; de beerputten liepen regelmatig over. Huisvuil moest aanvankelijk op het Ogan-veld (in het uiterste noordwesten van Tjideng) worden verbrand, maar na het verbod op het maken van vuur moest alles worden begraven, hetgeen onmogelijk bleek. In Tjideng hing dan ook een vreselijke stank. Er wordt gezegd dat na de capitulatie van Japan de stank van het kamp nog meer dan een half jaar tot in de wijde omgeving was te ruiken.

Vanaf april 1944 stond het kamp onder commando van kapitein Kenichi Sonei, die verantwoordelijk was voor veel gruweldaden. Zo liet hij alle kampgevangenen, ook de zieken, elke dag aantreden en liet ze urenlang staan in de volle zon. Hij rantsoeneerde het voedsel. Hij sloeg vrouwen. Hij schoor vrouwen kaal.

Op 25 februari werden ongeveer 150 jongens bij de moeders weggehaald en afgevoerd.

Hij werd opgevolgd door Luitenant Sakai (van 23-06-1945 tot xx-11-1945).

Het gedeelte rondom de Tjitaroem- en Tjimalajaweg, dat door Sonei werd afgestoten, werd in de bersiap-periode weer aan het kamp toegevoegd, blok 2.

Na de oorlog werd kapitein Sonei gearresteerd, en op 2 september 1946 ter dood veroordeeld. Het vonnis werd door een Nederlands vuurpeloton ten uitvoer gebracht in december van 1946.

De Europese burgermannen werden vanaf april 1942 in kampen geplaatst.

8015 Rampen en oorlogen

Waarschijnlijk kwam Marten de Vries in Bunsho I Kamp 2 terecht, een burgerkamp. Dit kamp lag aan de westzijde van Kramat, de hoofdweg van Batavia-Centrum naar Meester Cornelis (nu Jatinegara) aan weerszijden van de Raden Salehlaan en werd hij daar kamp leider.

De bewaking van het kamp bestond uit inheems politiepersoneel, heiho's.

De kampcommandant was Sonei (van 04.44 tot 11.44) en Maruyama (vanaf 11.44)

Kampleiding

Hr de Vries (december 1943-september 1944)

Mw M.M. van Neuren-de Roy (september 1944-mei 1945)

Mw F.C.Bartholomeusz-Mulder (mei-augustus 1945)

Kampleiding: Hr. de Vries (december 1943-september 1944).

(Helemaal zeker is dit niet, maar op 18 september 1944 vergaat het schip waar hij op zat.)

De functie van kampcommandant vroeg om moed, sociale intelligentie, en een onbaatzuchtig optreden.

Hij moest over speciale eigenschappen beschikken, wilde hij zijn taak goed kunnen uitvoeren.

Zo mocht hij niet de één bevoordelen boven de ander en zelf ook geen privileges opeisen. Daarnaast moest hij met tact optreden, zowel richting medegeïnterneerden als richting Japanse bewakers.

Het eerste jaar van internering was de voedselsituatie qua hoeveelheid nog redelijk. Door de Europese kampleidingen kon vaak buiten het kamp collectief voedsel worden bijgekocht. De meeste gevangenen en geïnterneerden beschikten aanvankelijk nog over voldoende geld om het kleine Japanse rantsoen aan te vullen, en ook voor diegenen die geen geld meer hadden kon nog worden gezorgd.

De voedselrantsoenen werden vanaf eind 1942 gestaag verminderd, met als gevolg dat de dagrantsoenen in de loop van 1944 en 1945 zowel kwantitatief als kwalitatief tot ver onder het minimaal noodzakelijke waren gezakt. Bovendien werd het, door het oprakende en door inflatie steeds minder waard wordende geld, steeds moeilijker om voedsel bij te kopen. Dit had tot gevolg dat het merendeel van de gevangenen en geïnterneerden last kreeg van lichamelijke aandoeningen die met het voedseltekort samenhangen.

Een gevolg van de overgang in 1944 van de burgerinterningskampen van civiel bestuur naar legerbestuur was, dat de geïnterneerden voortaan onder het krijgsgevangenenreglement vielen en ook als zodanig werden behandeld. Dat betekende voor hen een veel stringenter regime. Nieuwe kampregels werden ingevoerd die het leven moeilijker maakten, zoals het afnemen van een morgen- en avondappel, het instellen van een vaste dagindeling en het verplichte wachtlopen. De steeds terugkerend appels leverden voor zowel krijgsgevangenen als burgergeïnterneerden regelmatig moeilijkheden op, omdat veel bewakers problemen hadden bij het tellen van de duizenden gevangenen en daarbij dus snel in de war raakten. Berucht waren ook de kampinspecties, die soms uitliepen op roofpartijen, en de collectieve straffen. De geïnterneerden moesten soms urenlang op appel blijven staan of hun rantsoenen werden ingehouden, vooral wanneer niet bekend was welke geïnterneerde een bepaalde overtreding had begaan. Ook namen de verplichte werkzaamheden in en buiten het interneringskamp toe. De mannen moesten o.a. op het land of aan spoorwegen en havens werken; de vrouwen werkten in groentuinen of moesten kleding maken voor het Japanse leger.

8015 Rampen en oorlogen

De overgrote meerderheid van de krijgsgevangenen werd vervoerd naar werkkampen elders in de archipel of daarbuiten. Op deze plaatsen werden behalve krijgsgevangenen vaak ook grote aantallen inheemse arbeiders verplicht tewerkgesteld. Ook binnen de Indische archipel werden grote groepen geallieerde krijgsgevangenen overzee getransporteerd om aan grote projecten tewerkgesteld te worden. Het ging daarbij onder meer om ruim 6.000 man voor de aanleg van vliegvelden op de Molukken en Flores, ongeveer 5.000 man voor de aanleg van een spoorweg van Pakanbaroe naar Moeara op Sumatra. De enige trein die eroverheen heeft gereden, voerde de bevrijde krijgsgevangenen af. De spoorweg raakte daarna snel in verval en werd nooit meer gebruikt

De overzeese transporten waren niet zonder gevaar. Door de geallieerden zijn tijdens de oorlog in Azië tientallen Japanse transportschepen aangevallen, waarbij in totaal ongeveer 15.000 geallieerde militairen, waaronder circa 3.600 Nederlandse en Indo-Europese krijgsgevangenen, en een onbekend aantal inheemse arbeiders om het leven zijn gekomen. Beruchte voorbeelden zijn de torpedering van de *Harikiku Maru* (de voormalige *Van Waerwijck*) bij Tandjoengbalei in juni 1944 en van de *Junyo Maru* bij Benkoelen in september 1944.

De zwartste dag voor de Indonesische werksoldaten was 18 september 1944. Op die dag kwamen er meer dan 4000 tegelijk om het leven bij een scheepsramp van ongekende omvang, die niettemin nooit tot het Nederlands collectief geheugen is doorgedrongen.

Het schip waarop zij voeren was twee dagen eerder vertrokken uit de haven van Jakarta, volgeladen met dwangarbeiders die aan de Pakan Baroe spoorweg moesten gaan werken, in Sumatra.

Aan boord waren in totaal ongeveer 6500 mannen: 1100 Nederlandse, waaronder ook Marten de Vries en 1100 Britse en Amerikaanse krijgsgevangenen en daarnaast 4200 Javaanse romoesja's. (gedwongen werksoldaten).

En verder nog ongeveer honderd Japanners voor de bewaking.



Voor de kust van Sumatra werd het schip waar ze ingestouwd waren, de oude Japanse vrachtvaarder Junyo Maru, getorpedeerd.

De Britse onderzeeër Tradewind had de Junyo Maru in het vizier gekregen en ging ervan uit dat er cement mee werd vervoerd, bestemd voor Japanse projecten.

8015 Rampen en oorlogen

Aan niets was te zien dat er dwangarbeiders of ‘werksoldaten’ aan boord waren – laat staan een massa van 6500 man.

Dat kan als een Japanse fout worden aangemerkt.

Volgens de Conventie van Genève moest een schip met krijgsgevangenen duidelijk gemarkeerd worden met een rood kruis. Het Internationale Rode Kruis had er in 1942 nog bij Japan op aangedrongen dat vooral te doen, maar Japan had dat voorschrift genegeerd.

De Britse onderzeebootkapitein S.L.C Maydon was zich daar dan ook niet van bewust toen hij vier torpedo's liet afvuren, waarvan er twee raak waren. Om half zes in de morgen van de 18e september, klonk een grote explosie in de boeg van het schip en even later bij de achtersteven. Het werd al gauw duidelijk dat het schip geraakt was door torpedo's. In het begin besepte men niet wat er gebeurde maar toen de boeg begon te zinken en de achtersteven omhoog kwam, brak de paniek uit. Degenen die bovendeks verbleven, vaak omdat ze geruild hadden met medegevangenen die de zon wilden ontsnappen door een plaats benedendeks, hadden de grootste kans zich te redden. Zij sprongen in het water en probeerden zich drijvende te houden door zich vast te houden aan ieder drijvend voorwerp dat ze konden vinden. Het spreekt vanzelf dat degenen die ten tijde van de explosies benedendeks verbleven, nauwelijks een kans hadden dit drama te overleven.

De gevolgen waren catastrofaal. Het schip brak in tweeën en zonk binnen een half uur. In die tijd hebben een kleine duizend mannen kans gezien van boord te komen. Maar voor de rest, grotendeels opeengepakt in de donkere, stinkende ruimten van het schip, was er geen redding meer aan.

De enkele reddingsboten waren door de Japanners in gebruik genomen en de drenkelingen waren niet in staat naar de kust te zwemmen. 680 krijgsgevangenen en 200 werkslaven werden opgepikt door de escortschepen en later naar Padang gebracht.

Na de aanval verdween de Tradewind weer in diepe wateren en vervolgde zijn patrouille, onbewust van het drama dat zij teweeg had gebracht. Pas in 1962 werd de werkelijke toedracht bekend; het heeft de inmiddels gepensioneerde commandant Maydon tot aan zijn dood in 1971 beziggehouden, terwijl hij besepte dat hem in feite niets kwalijk genomen kon worden.

Het aantal slachtoffers moet ongeveer 5620 hebben bedragen, onder wie ongeveer 1000 Nederlanders en 4200 Indonesiërs, (bijna 4 x zoveel als bij de Titanic.)

Waarmee de ondergang van de Junyo Maru de grootste scheepsramp uit de geschiedenis tot dan toe werd.

Er zijn ongeveer 880 mensen levend de zee uitgekomen. Veel van die overlevenden kwamen alsnog om tijdens het slopende werk aan de spoorlijn dwars door Sumatra.

Pas in augustus 1945 capituleert Japan en stopt de Japanse bezetting van Nederlands-Indië. Nog in diezelfde maand roept Indonesië echter de onafhankelijkheid uit. Daarop volgde de gewelddadige ‘Bersiap’-periode.

Toen het Rode Kruis berichtte dat Marten de Vries op 18-09-1944 met 't Japanse troepentransportschip Junyo Maru nabij Benkoelen in de Indische Oceaan door een Australische onderzeeboot getorpedeerd en omgekomen was, vertrok het gezin in november 1945 van Tandjoeng Priok (de haven van Batavia) met een Engels vliegdekschip, de Colossus, naar Colombo, Ceylon (nu Sri Lanka).

8015 Rampen en oorlogen

Van Colombo ging het gezin naar Kandy, naar een militair kamp, dat nu (1997) als een tuinbouwschool fungeert.

Kandy is een plaats op Ceylon, ongeveer 100 km ten noord – oosten van de hoofdstad Colombo. Het kamp lag 10 km ten oosten van de plaats Kandy, het bevond zich op een cacao-onderneming, in een heuvelachtig terrein, 600 meter boven zeeniveau. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gebruikt door het Britse leger; Mountbatten had hier zijn hoofdkwartier.

De treinreis van de haven van Colombo naar Kandy duurde ongeveer 4 uur.
Ze bleven daar 6 maanden.

Op 2 à 3 mei 1946 kwamen zij via het Noordzeekanaal in Amsterdam aan.
Het schip was een K.P.M -boot en heette De Willem Ruys.

Wat duurde de ontschepping lang en wat was het koud.

's Nachts om 4 uur (4 mei) kwamen zij dan eindelijk bij Opa Luurtsema in Baflo aan. Daar brandde de kachel zachtjes.

Eerst hebben zij 6 maanden bij Opa Luurtsema in huis gewoond en daarna 9 maanden bij Opa en Oma de Vries in Tinallinge.

De beide meisjes hielden het bij Opa en Oma niet lang uit.

Deze grootouders waren te Oud, te Pietluttig en te Gereformeerd. Hanny ging bij Tante Harmke in Baflo en Greta bij Tante Jant in Winsum wonen.

In oktober 1948 kwam de Ned. Herv. Pastorie beschikbaar en werd Trijntje Luurtsema met haar 4 kinderen verenigd.



8015 Rampen en oorlogen

In deze pastorie woonden nog twee andere gezinnen.

Naast ons aan de overzijde van de gang de familie Schekkerman (ook afkomstig uit Indië) en achter in het oude koetshuis van de pastorie het gezin Schipper.

In november 1950 kreeg Trijntje Luurtsema een flat van de Stichting Pelita, aan de Zaagmuldersweg (4) in de stad Groningen toegewezen.

Dit pand heeft zij later gekocht en ze woonde er tot april 2000 zelfstandig in.

Stichting Pelita is een Nederlandse welzijnsorganisatie die zich inzet voor mensen afkomstig uit Nederlands-Indië. Oorspronkelijk is de stichting opgezet voor hulpverlening aan getroffen van de oorlog met Japan en van de Bersiapperiode.

De Bersiapperiode was een uiterst gewelddadige periode in de Nederlandse en Indonesische geschiedenis die duurde van ongeveer oktober 1945 tot begin 1946.

Op de dag dat haar zus Luida Luurtsema begraven werd, werd Trijntje ziek en kreeg zij een gal aanval. Zij werd spoedig opgenomen in het academisch ziekenhuis in Groningen en bleef er enkele weken.

Op 05-05-2000 ging zij tijdelijk naar het Nebo-flat voor de tijd van 6 weken. Deze periode (vanaf 16 juni) werd nog eens met 6 weken verlengd. Op 28 juli gaat zij naar het bejaardenhuis Patrimonium op een tijdelijke kamer.

Op 15-09-2000 krijgt zij een definitieve kamer.

Deze laatste 15 maanden van haar leven in het bejaardenhuis heeft zij, naar haar eigen zeggen goed doorgemaakt.

Zij kon niet langer meer zelfstandig wonen en moest, ook al vond zij het eerst erg moeilijk, deze nieuwe situatie aanvaarden. Hierin dwong zij altijd groot respect af dat hoe moeilijk soms de levensomstandigheden konden zijn, ze deze omstandigheden dan ook in haar geloof accepteerde en deze op een blijmoedige en positieve wijze trachtte te dragen.

Zij overleed op 28-12-2001 vermoedelijk door een duidelijke aanval van duizeligheid (de ziekte van Meunière) en is bij het overgeven in haar braaksel gestikt.



Kapel van Ereveld Loenen met links het monument 'De Vallende Man' (Historiek)

In de kapel op het Ereveld Loenen is onder meer een plaquette te vinden ter nagedachtenis aan Nederlandse onderdanen die in de jaren 1941-1945 een zeemansgraf vonden in Azië.

Gegevens ontleend aan:

*Garmt Elte de Vries
Internet*

L. B. Datema – Brugma, februari 2019